

**МІНІСТЕРСТВО СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ УКРАЇНИ**

ТАБАНОВА АНАСТАСІЯ ІВАНІВНА

УДК 305:338.2(477)

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ АСПЕКТИ
ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 08.00.07 – демографія, економіка праці,
соціальна економіка і політика

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеському національному економічному університеті.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Никифорова Валерій Григорович,
Одеський національний економічний університет
МОН України,
завідувач кафедри управління персоналом і
економіки праці

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Семикіна Марина Валентинівна,
Центральноукраїнський національний технічний
університет МОН України,
завідувач кафедри економіки та підприємництва

кандидат економічних наук, старший науковий
співробітник

Герасименко Ганна В'ячеславівна,
Інститут демографії та соціальних досліджень
ім. М.В. Птухи НАН України,
провідний науковий співробітник відділу
досліджень людського розвитку

Захист дисертації відбудеться «21» червня 2018 р. о 14.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.891.01 в Інституті підготовки кадрів державної служби зайнятості України за адресою: 03038, м. Київ, вул. Нововокзальна, 17, ауд. 201.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України за адресою: 03038, м. Київ, вул. Нововокзальна, 17, ауд. 302.

Автореферат розісланий «18» травня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор

К. А. Пріб

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Соціально-економічні та інституційні перетворення в Україні в останні десятиліття неоднозначно вплинули на політику, економіку та суспільство, зумовили зміни у стратегіях життєдіяльності різних соціальних груп. Унаслідок недосконалої державної соціальної політики посилилася соціальна диференціація населення, зросла кількість соціально знедолених категорій населення. Динамізм і суперечності соціальних процесів позначилися й на стані соціальної взаємодії чоловіків і жінок у різних сферах життєдіяльності, залученні ресурсів жінок і чоловіків на ринку праці. Назріла практична потреба в поглибленому науковому пошуку новітніх змін у розвитку соціально-економічних та інституційних аспектів гендерної політики України, визначенні шляхів досягнення рівності можливостей чоловіків і жінок.

Міждисциплінарний і різноплановий характер проблематики гендерної політики зумовлює різноманітність джерел наукової інформації. Проблема методології дослідження гендерного питання займалися такі зарубіжні вчені: Г. Рубін, Е. Гідденс, Дж. Скотт, Дж. Анкер, Т. Верлен, К. Делфі, М. Кімел, Х. Хартман, М. Баксакова, Ю. Галустян, Н. Грицяк, Е. Земська, В. Жмуров, М. Китайгородська, А. Кириліна, М. Кондратьєв, І. Мальцева, А. Тьомкіна, О. Хасбулатова та ін. В Україні цю проблематику різноаспектно досліджували О. Грішнова, Г. Герасименко, С. Гаращенко, Т. Журженко, О. Іваницька, К. Левченко, О. Левцун, Е. Лібанова, О. Макарова, Ю. Маршавін, Т. Мельник, В. Надрага, В. Никифорова, О. Піжук, М. Семикіна, Л. Чуйко, Л. Фокас та інші науковці.

Складність і багатогранність надзвичайно важливої проблеми гендерної політики в Україні, наявність невирішених і дискусійних питань, об'єктивна необхідність їх наукового осмислення та комплексного аналізу визначили вибір теми, мету і завдання дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано згідно з планом науково-дослідних робіт кафедри управління персоналом і економіки праці Одеського національного економічного університету за темами: «Регулювання економіко-інституціональних умов формування доходів населення регіону» (номер державної реєстрації 0115U000625, 2015–2017 рр.), в межах виконання якої автором розкрито гендерні аспекти формування доходів населення та «Проблеми зайнятості і регулювання трудових відносин в галузях економіки» (номер державної реєстрації 0114U006190, 2014–2019 рр.), у процесі виконання якої автором обґрунтовано прояв гендерної політики у сфері зайнятості та соціально-трудова відносин.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розвиток теоретичних положень, методичних підходів та розробка рекомендацій щодо забезпечення дієвості соціально-економічного та інституційного аспектів гендерної політики України. Для досягнення поставленої мети були визначені такі наукові завдання:

- узагальнити теоретичні основи та доповнити категоріальний апарат гендерної проблематики шляхом поглиблення розуміння сутності основних понять;

- ідентифікувати особливості та виокремити базові проблеми гендерної сегрегації в Україні, здійснити класифікацію основних причин її виникнення;

- проаналізувати тенденції зайнятості населення України з урахуванням гендерного аспекту в контексті досягнення гендерного паритету;

- обґрунтувати методичний підхід до групування регіонів України за критеріями зайнятості, безробіття працездатного населення та індексу дисиміляції;

- систематизувати інструменти інституційного та соціально-економічного забезпечення регулювання гендерного паритету з урахуванням міжнародного досвіду й оцінити можливості їх адаптації до сучасних умов України;

- запропонувати науково-методичний підхід до прогнозування та регулювання рівня гендерної нерівності на засадах імітаційного моделювання;

- обґрунтувати пропозиції щодо оптимального розподілу трудових ресурсів на ринку праці України з урахуванням гендерного аспекту;

- оптимізувати функцію корисності домогосподарств шляхом урахування часу на домашню працю;

- запропонувати шляхи досягнення гендерного паритету з урахуванням інституційних, економічних та соціальних напрямів регулювання гендерної політики в Україні.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення дієвості соціально-економічного та інституційного аспектів гендерної політики України.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та прикладні положення щодо забезпечення дієвості соціально-економічного та інституційного аспектів гендерної політики України.

Методи дослідження. Теоретичною основою дисертаційної роботи є наукові праці вітчизняних та іноземних авторів із питань гендерної політики. Розв'язання поставлених завдань здійснено на основі залучення загальнонаукових та спеціальних методів дослідження наукових явищ і процесів, зокрема: метод структурного аналізу і синтезу, індукції та дедукції, монографічний – для визначення сутності понять «гендер» та «гендерна сегрегація»; структурно-логічного аналізу – в побудові логіки та структури дослідження; статистичного аналізу – у процесі визначення тенденцій на ринку праці та в інституційній сфері на макро- та мезорівнях; моделювання і групування – при розробці моделі показників індексу гендерної нерівності; оптимізації – при визначенні оптимальних пропорцій зайнятості чоловіків і жінок за основними галузями на ринку праці України; порівняльного аналізу – для виявлення специфічних характеристик проблем гендерної нерівності в Україні; метод кластерного аналізу – у процесі групування регіонів України за особливостями економічної активності на ринку праці; методи причинно-наслідкових і функціональних зв'язків та методи економіко-математичного й імітаційного моделювання – для оцінки ефективності регулювання гендерних процесів в умовах соціально-економічного розвитку. Поставлені завдання

розв'язано з використанням пакетів прикладних програм Microsoft Excel, Statistica 8.0, Ithink.

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі та нормативні документи України; офіційні матеріали та публікації міжнародних організацій; офіційні видання Державної служби статистики України та Головного управління статистики в Одеській області; статистичні бази даних міжнародних організацій, науково-дослідних установ та аналітичних центрів; матеріали офіційних інтернет-сайтів міжнародних організацій, науково-дослідних установ та аналітичних центрів, органів влади України; опубліковані результати досліджень провідних науковців з питань гендерної тематики та соціальної політики; власні дослідження автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вдосконаленні теоретичних і науково-методичних положень щодо забезпечення дієвості соціально-економічного та інституційного аспектів гендерної політики в Україні. Основні наукові результати дисертаційної роботи, які визначають її новизну та виносяться на захист, полягають у такому:

удосконалено:

– понятійно-категоріальний апарат соціально-економічних та інституційних аспектів гендерної політики в Україні шляхом авторського визначення понять: «гендер», що відрізняється від відомих визначень акцентуванням уваги на економічному, а не лише на соціальному змісті цього поняття; «гендерна політика», особливість якого полягає в урахуванні інтересів та потреб не тільки жінок, а й чоловіків у всіх сферах життя, які мають бути законодавчо закріплені та належним чином забезпечені з метою досягнення гендерної рівності й усунення проявів дискримінації; поглиблено розуміння сутності понять «гендерна рівність», «гендерна нерівність», «гендерний баланс», «гендерний паритет», «паритетна демократія», «гендерна демократія», «гендерна політика», що сукупно дозволило доповнити категоріальний апарат гендерної проблематики;

– методичний підхід до групування регіонів України за станом економічної активності та гендерної нерівності на ринку праці, який на відміну від існуючих, базується на використанні таких критеріїв як: рівень зайнятості працездатного населення, рівень безробіття працездатного населення та індекс дисиміляції за критерієм економічної активності, що дозволяє здійснювати науково обґрунтований вибір видів та напрямів регулювання гендерної політики з урахуванням регіональних особливостей;

– науково-методичний підхід до прогнозування та регулювання рівня гендерної нерівності на основі індексу гендерного розриву, розрахованого Всесвітнім економічним форумом, шляхом формування комплексу взаємозв'язків між індикаторами. Такий підхід, на відміну від існуючих, дає можливість поряд із стандартним методом регулювання використовувати кібернетичний, що в сукупності забезпечує оперативне виявлення суперечностей в гендерній політиці, швидку реакцію на них та прийняття ефективних управлінських рішень щодо вирішення нагальних проблем;

– науково обґрунтовані пропозиції щодо гендерно-диференційованого підходу до забезпечення оптимальних пропорцій співвідношення трудових ресурсів чоловічої та жіночої статі на ринку праці України залежно від ефективності праці чоловіків і жінок, відмінністю якого є принципово інша цільова орієнтація планування розвитку трудового потенціалу, яка полягає в досягненні максимального економічного ефекту за рахунок раціонального використання резерву трудового потенціалу з позицій гендерних особливостей;
дістали подальшого розвитку:

– наукове обґрунтування пропозицій щодо класифікації причин гендерної сегрегації, їх поділу на об'єктивні та суб'єктивні, а також введення поняття «інституціональна дискримінація» у межах означеної класифікації, що дозволяє ідентифікувати такий вид дискримінації та запропонувати шляхи її подолання в Україні;

– пропозиції щодо оптимізації функції корисності домогосподарств шляхом урахування часу на домашню працю, який становить самостійну цінність та уможлиблюють оцінювання неврахованої праці жінок;

– систематизація інструментів соціально-економічного та інституційного забезпечення регулювання гендерної політики з урахуванням міжнародного досвіду, зокрема досвіду успішних європейських країн, які, на відміну від поширених в Україні, дозволяють прискорити досягнення гендерної рівності за трьома основними напрямками: інституційний (інструменти прямого впливу – паритетний парламент, гендерне квотування, створення цільових фондів), соціальний (інструменти непрямого впливу – підтримка жінок і чоловіків з питань гендерної дискримінації) та економічний (інструменти непрямого впливу – гендерна статистика, трудовий кодекс з урахуванням гендерних особливостей);

– соціально-економічні та інституційні напрямки забезпечення гендерного паритету в Україні, а саме створення Комісії з гендерної політики, формування суспільної свідомості щодо необхідності дотримання гендерних прав, упорядкування системи оплати в бюджетних сферах, що дає змогу реалізувати запропонований гендерно-диференційований підхід до забезпечення оптимальних пропорцій співвідношення трудових ресурсів чоловічої та жіночої статі на ринку праці України.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці науково-практичних та науково-методичних рекомендацій щодо комплексної оцінки гендерних проблем та визначення пріоритетних напрямів державної політики на основі гендерного підходу. Практична цінність розробок автора визначається, передусім, створенням методичної бази для діагностики гендерних проблем на різних економічних рівнях та обґрунтуванням пропозицій щодо методів і механізмів їх практичного розв'язання.

Результати дисертаційної роботи та пропозиції автора щодо забезпечення оптимального розподілу трудових ресурсів з урахуванням гендерних особливостей за галузями економіки пройшли апробацію та були використані Департаментом економічного розвитку Одеської міської ради у процесі

коригування програми соціально-економічного розвитку міста (довідка № 1963/01–41 від 14.09.2017 р.).

Авторські розробки знайшли застосування у практичній діяльності Департаменту економічної політики та стратегічного планування Одеської обласної державної адміністрації. У стратегічному плані соціально-економічного розвитку Одеської області до 2020 року і подальший період – до 2025 р. враховано пропозиції дисертанта щодо застосування розроблених методичних підходів для комплексної оцінки гендерних проблем у соціально-економічній сфері регіону (довідка № 01.1–6/1498 від 12.09.2017 р.).

Основні положення дисертаційної роботи, а саме розробки з теоретико-методологічних основ гендерної політики та досягнення гендерного паритету в Україні, використано у навчальному процесі на кафедрі управління персоналом і економіки праці Одеського національного економічного університету під час проведення лекційних та практичних занять з дисциплін «Економіка праці та соціально-трудова відносини», «Державне регулювання зайнятості» та «Управління трудовим потенціалом» (довідка № 01–16/1079 від 05.09.2017 р.) та для поглиблення теоретико-методологічного забезпечення навчального процесу кафедри управління персоналом та економіки праці Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України при читанні лекцій та проведенні практичних занять з дисциплін «Ринок праці» та «Державне регулювання зайнятості населення» (довідка № 702/14-1/17 від 09.10.2017).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є результатом самостійної наукової роботи, у якій викладено авторський підхід до забезпечення гендерного паритету в Україні з урахуванням соціально-економічного та інституційного аспектів, що відображено в опублікованих працях. Основні наукові положення, висновки, пропозиції та рекомендації, що виносяться на захист, одержані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті ідеї та положення, які є результатом власних досліджень здобувача.

Апробація результатів дисертації. Висновки і рекомендації дисертації доповідалися та обговорювалися на міжнародних науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми і перспективи розвитку економіки України» (Ужгород, 7 березня 2014 р.); «Економічні та соціальні інновації як фактор розвитку економіки» (Київ, 4–5 квітня 2014 р.); «Фінансово-економічна безпека держави в умовах інтеграційних процесів» (Львів, 25–26 квітня 2014 р.); «Соціально-економічні підсумки 2014 року: реалії та перспективи» (Львів, 26–27 грудня 2014 р.); «Управління економічними процесами у світовій і національній економіці» (Київ, 23–24 січня 2015 р.); «Розвиток нової економічної системи на світовому, державному та регіональному рівнях» (Львів, 30–31 січня 2015 р.); «Actual problems of modern economy development» (Мельбурн, 21 березня 2015 р.); «Наукові економічні дослідження: теорії та пропозиції» (Запоріжжя, 11–12 березня 2016 р.); «Innovative economy: processes, strategies, technologies» (Кельце, 27 січня 2017 р.); «Сучасна економіка: стан та перспективи подальшого співробітництва з країнами ЄС» (Запоріжжя, 3 лютого 2017 р.); а також на всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Тенденції та перспективи

розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» (Переяслав-Хмельницький, 10–11 липня 2015 року); «Економічні проблеми сучасності та стратегії інноваційного розвитку економіки» (Львів, 18–19 березня 2016 р.); «Фінанси, бухгалтерський облік та підприємництво: національні особливості та світові тенденції» (Київ, 18–19 березня 2016 р.); «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (Переяслав-Хмельницький, 26 січня 2017 р.); «Ефективність політики економічного зростання: теорія, методологія та практика» (Львів, 27–28 січня 2017 р.); «Соціально-економічний розвиток регіонів в умовах децентралізації влади: цілі, механізми, інструменти» (Одеса, 26 травня 2017 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 25 наукових праць загальним обсягом 10,28 д.а. (з яких особисто автору належить 8,78 д.а.); серед них у наукових фахових виданнях України – 6 статей загальним обсягом 4,4 д.а. (з яких особисто автору належить 3,78 д.а.), у наукових періодичних виданнях інших держав і виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз – 1 стаття загальним обсягом 0,6 д.а. (з яких особисто автору належить 0,35 д.а.), розділи у 2 колективних монографіях загальним обсягом 1,52 д.а. (з яких особисто автору належить 1,14 д.а.), 16 публікацій у збірниках науково-практичних конференцій та інших виданнях загальним обсягом 3,76 д.а. (з яких особисто автору належить 3,51 д.а.).

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Обсяг основного тексту складає 214 сторінок. Робота включає 20 таблиць (на 15 сторінках), 53 рисунки (на 30 сторінках), 16 додатків на 32 сторінках, анотації на 21 сторінці, список використаних джерел налічує 196 найменувань та викладений на 21 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі «Теоретичні засади складових формування гендерної політики» розкрито сутність й особливості понять «гендер», «гендерна сегрегація», «гендерні стереотипи», визначено засади гендерної політики як основи ефективного соціально-економічного та інституційного розвитку суспільства, систематизовано методико-інформаційне забезпечення моніторингу як складової формування гендерного паритету в Україні.

Визначено зміст понять «гендер», «гендерний баланс», «гендерний паритет», «гендерна демократія», «гендерна політика». Враховуючи відсутність єдиного підходу до трактування понять «гендер» та «гендерна політика», автором узагальнено теоретичні положення з цих питань та виділено кілька підходів до визначення кожного. При розгляді поняття «гендер» виявлено, що основні дослідження ведуться в межах соціології та психології, хоча гендерна проблематика нині є важливим аспектом з погляду вивчення економічних наук. Виходячи з цього сформовано комплексний підхід щодо дослідження поняття «гендер» та обґрунтовано таке його визначення: «гендер» – соціальна стать, що являє собою задані характеристики особистісної та групової поведінки і визначає правову, соціальну та економічну позицію в суспільстві. Виявлено, що більшість

ще одного виду дискримінації – інституціональної, яка штучно створюється державою. Адже, визначаючи розмір заробітної плати в державних установах, держава заздалегідь визначає галузі, які будуть більш високооплачуваними (поліція, армія і т.д.) та менш високооплачуваними, що може змусити людей шукати роботу з вищим рівнем заробітної плати та відмовитися від своєї професії (сфера освіти, охорони здоров'я, громадського харчування та ін.).

У другому розділі **«Аналіз впливу аспектів гендерної політики на забезпечення гендерного паритету в Україні»** досліджено економічний аспект гендерної рівності в Україні, проаналізовано гендерні особливості ринку праці за кластерним підходом, виявлено інституційні та соціальні аспекти гендерної рівності.

Встановлено, що гендерні проблеми на ринку праці України визначаються дисбалансом щодо можливостей доступу жінок і чоловіків до гідної праці, оскільки часто жінки з високою освітньо-професійною кваліфікацією вимушені реалізувати свою трудову активність на менш престижних посадах, що вимагають нижчої кваліфікації, менше оплачуються та мають обмежені можливості професійного просування. Виявлено такі тенденції: протягом останніх років рівень економічної активності знаходився в межах 55–60%, що є нижчим від європейського; при загальному зростанні чисельності зайнятого населення та зниженні рівня безробіття, частка зайнятих у промисловості і сільському господарстві постійно зменшується; половину загальної кількості працюючих на вітчизняних підприємствах становлять люди віком понад 50 років. Середній рівень зайнятості жінок нині становить 51,7%, чоловіків – 62,2%. За статусами зайнятості серед жінок частка працюючих за наймом становила 86,5%, самозайнятих – 12,4 %, а частка роботодавців серед жінок сягнула лише 0,7 %. Натомість встановлено, що серед чоловіків структура зайнятого населення така: 82,9% – наймані працівники, 15,3 % – самозайняті та 1,6 % – роботодавці.

Середньооблікова кількість штатних працівників за статевою ознакою у 2016 р. розподілилася майже порівну. Проте за сферами прикладання праці виявлено суттєві відмінності. Жіноча праця більш поширена у поштовій та кур'єрській діяльності, у сфері охорони здоров'я та надання соціальної допомоги, сфері освіти, текстильному виробництві, сфері творчості, мистецтва, фінансовій і страховій діяльності, галузі тимчасового розміщування та харчування. Традиційно чоловічими сферами прикладання праці залишаються будівництво, добувна промисловість, діяльність у сфері транспорту, сільське господарство, виробництво меблів, іншої продукції, ремонт і монтаж машин, металургійне виробництво та ін.

Згруповано регіони України за основними особливостями функціонування ринку праці на основі кластерного аналізу за даними 2013–2016 рр. з використанням наступних показників: рівень зайнятості та рівень безробіття населення, індекс дисиміляції за показником економічної активності. Така систематизація показників у наукових дослідженнях гендерної проблематики здійснена вперше (табл.1).

Кластерний аналіз регіонів України за станом економічної активності та гендерної нерівності на ринку праці

Кластер	Область	Рівень зайнятості населення в 2016 р., %	Рівень безробіття населення в 2016 р., %	Індекс дисиміляції в 2016 р.	Ситуація в регіоні
1 кластер	Дніпропетровська	59,1	7,9	0,942	Стабільна
	Запорізька	56	10	0,886	
	Київська	57,8	6,8	0,905	
	Миколаївська	57,5	9,7	0,874	
	Харківська	59,7	6,4	0,912	
	м. Київ	62,3	6,7	0,991	
2 кластер	Закарпатська	54,8	10	0,774	Гендерно-напружена
	Івано-Франківська	54,7	8,8	0,789	
	Львівська	55,9	7,7	0,849	
	Одеська	56,7	6,8	0,791	
	Херсонська	55,8	11,2	0,821	
	Чернівецька	56,2	8,7	0,810	
3 кластер	Вінницька	56,6	9,7	0,902	Напружена
	Волинська	51	11,5	0,848	
	Донецька	50	14,1	0,868	
	Житомирська	55,9	11,2	0,933	
	Кіровоградська	52,9	12,4	0,891	
	Луганська	55,6	16	0,946	
	Полтавська	53,3	12,6	0,888	
	Рівненська	56,9	10,6	0,851	
	Сумська	56,8	9,3	0,959	
	Тернопільська	52	11,5	0,967	
	Хмельницька	53,9	9,4	0,864	
	Черкаська	56,2	10,4	0,923	
Чернігівська	55,6	11,3	0,965		

У результаті дослідження до кластера з напруженою ситуацією віднесено Вінницьку, Волинську, Донецьку, Житомирську, Кіровоградську, Луганську, Полтавську, Рівненську, Сумську, Тернопільську, Хмельницьку, Черкаську, Чернігівську області. Цей кластер характеризується високим рівнем безробіття та відповідно низьким рівнем зайнятості населення, проте відносно невисоким рівнем індексу дисиміляції (приблизно на одному рівні з кластером зі стабільною ситуацією). До кластера зі стабільною ситуацією, який характеризується високим рівнем зайнятості, низьким рівнем безробіття та невисоким рівнем індексу дисиміляції, віднесено Дніпропетровську, Запорізьку, Миколаївську, Київську та Харківську області. Також було виділено третій кластер з гендерно-напруженою ситуацією, який характеризується невисоким рівнем зайнятості, невисоким рівнем безробіття та низьким показником гендерної дисиміляції. До нього віднесено Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Одеську, Херсонську, Чернівецьку області.

Виявлено, що в Україні інституційний аспект гендерної нерівності є найбільш показовим показником гендерних проблем. Визначено передумови незначного представництва жінок в українському парламенті. З'ясовано, що станом на 2016 р. чисельність жінок у Верховній Раді України сягнула 50, тоді як у парламенті першого скликання становила лише 13, а в сьомому – 43. Загалом в Україні рівень представництва жінок становить близько 11 %, тоді як у середньому по Європі – 23,4 %.

Проаналізовано тенденції гендерного розриву в рівнях оплати праці. Виявлено, що незважаючи на позитивну динаміку, середні заробітки чоловіків в Україні майже на чверть перевищують відповідні доходи жінок. За підсумками 2016 р. середня заробітна плата жінок становила лише 74,65% середньої заробітної плати чоловіків (відповідно 4480 грн проти 6001 грн у місяць). Досліджено проблему подвійного навантаження та виявлено, що понад три чверті жінок переважно у власному домогосподарстві займаються прибиранням та приготуванням їжі.

Виявлені проблеми стали підґрунтям для побудови моделі оптимального розподілу трудових ресурсів з урахуванням гендерного аспекту та імітаційного моделювання прогнозу регулювання гендерної рівності.

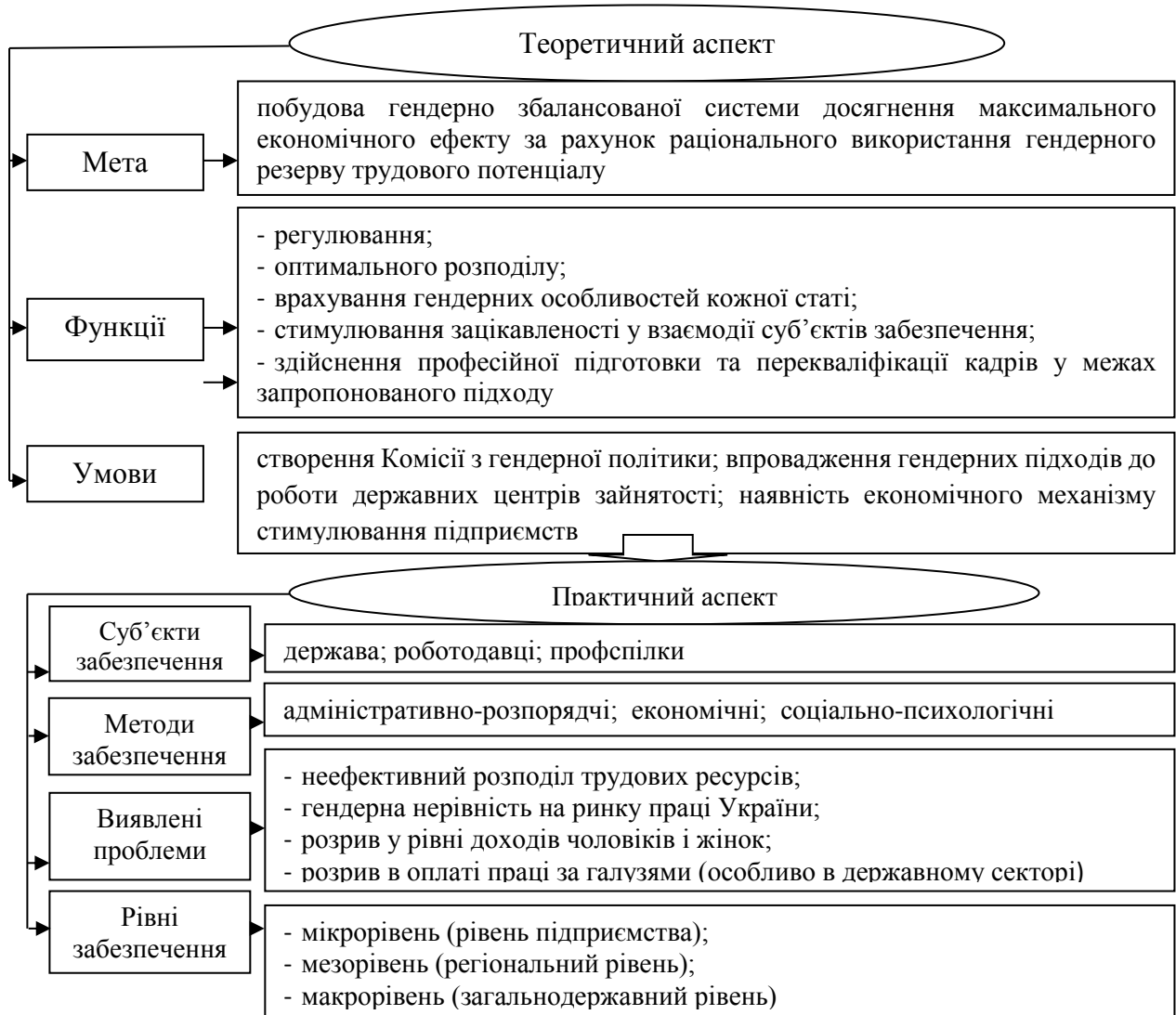
У третьому розділі **«Науково-методичний інструментарій забезпечення паритету гендерної рівності як основа реалізації гендерної політики»** запропоновано методичні підходи до регулювання гендерної рівності в Україні в контексті міжнародного досвіду, обґрунтовано засади забезпечення оптимальних пропорцій співвідношення трудових ресурсів чоловічої та жіночої статі, здійснено прогнозування гендерного паритету на засадах імітаційного моделювання.

Визначено основні пріоритети державної політики щодо забезпечення гендерної рівності в українському суспільстві та запропоновано рекомендації щодо шляхів їх реалізації. Виділено інструменти прямого впливу: паритетний парламент, гендерне квотування, створення цільових фондів для допомоги майбутнім жінкам-кандидатам і непрямого впливу: підтримка жінок і чоловіків з питань гендерної дискримінації, кампанії по підвищенню суспільної свідомості в досягненні гендерного паритету, психологічні тренінги (соціальний аспект) та ведення гендерної статистики, кредитування жіночого підприємництва, системи «часового кредиту», відпустки чоловікам по нагляду за дитиною (економічний аспект).

Вивчено питання подвійного навантаження жінок. Запропоновано підходи щодо забезпечення віддзеркалення функцією корисності домогосподарств не тільки вільного часу, що становить самостійну цінність та дозволяє реалізувати потреби високого рівня, а й невраховану працю – домашні обов'язки, виховання дітей тощо. Доведено, що виключення домашньої праці з реального сектору національної економіки є фактором, що відтворює стійку економічну дезадаптацію. Запропоновано використовувати системний підхід з виділенням тріади взаємозалежних проблем: визнання суспільної корисності домашньої праці – гармонізації гендерних відносин – розширене відтворення людського капіталу. У межах цієї тріади методологічно правильним буде ставити і

вирішувати комплексну багатоаспектну проблему включення домашньої праці в реальний сектор національної економіки. Задля цього запропоновано створення сукупності спеціальних фондів, формування репродуктивно-гендерної статистики, створення спеціалізованого органу регулювання репродукційного процесу.

Обґрунтовано та удосконалено гендерний підхід до раціонального розподілу трудових ресурсів на ринку праці (рис. 2). Доведено, що одні й ті самі економічні механізми можуть мати різні гендерні наслідки, а врахування статево-вікових особливостей економічних агентів є одним із значущих чинників раціонального ведення виробництва, мінімізації витрат, зростання ефективності.

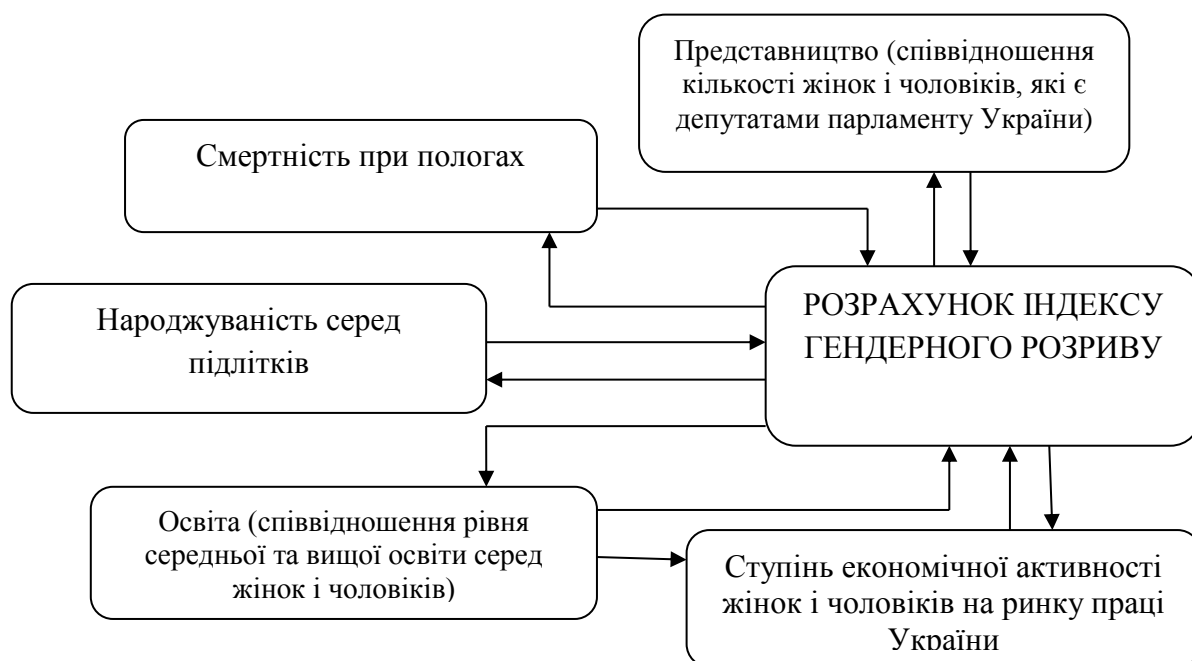

Рис. 2. Теоретичний та практичний аспекти забезпечення оптимальних пропорцій співвідношення трудових ресурсів чоловічої і жіночої статі

Використовуючи методи математичного моделювання (на основі опції «Пошук рішень» пакета Excel), розроблено методологічний підхід до забезпечення оптимального розподілу жінок і чоловіків за галузями економіки, виходячи з максимізації сумарної ефективності їх використання. Виділено

найбільш перспективні галузі, які приносять максимальну ефективність, та запропоновано збільшити кількість трудових ресурсів у галузях промисловості, державного управління (збільшити кількість трудового ресурсу жіночої статі), фінансової діяльності, освіти (збільшити кількість трудового ресурсу чоловічої статі). Встановлено, що ефективний розподіл ресурсів за галузями уможливить перевищення потенційного (оптимального) ВВП порівняно з базисним приблизно на 11%. Представлена модель є робочою та дієвою й дозволяє впливати на результати залежно від вихідних і бажаних даних.

Розроблено методичний підхід до прогнозування та регулювання гендерної нерівності в межах соціального, економічного та інституційного аспектів (рис. 3). Модель містить 6 взаємопов'язаних модулів на основі даних Всесвітнього економічного форуму – Gender Gap Report та відбиває динаміку, зв'язок та механізми регулювання індексу гендерного розриву та його основних показників за будь-який період часу.

Рис. 3. Структура моделі регулювання та прогнозування гендерної нерівності в Україні

На основі результатів оптимізаційного моделювання щодо оптимального розподілу ресурсів та імітаційного моделювання прогнозу й регулювання гендерної нерівності України було запропоновано заходи щодо досягнення гендерного паритету й ефективного використання трудових ресурсів чоловічої та жіночої статей (рис. 4).

Досягнення політики гендерної рівності в українському суспільстві вимагає розробки та впровадження цілеспрямованої і взаємопов'язаної гендерної політики держави по всіх розглянутих напрямках – інституційному, соціальному та економічному.

Рис. 4. Шляхи досягнення гендерного паритету

ВИСНОВКИ

У дисертації представлено нове вирішення важливого науково-практичного завдання щодо удосконалення й подальшого розвитку теоретичних положень, методичних підходів та розроблення практичних рекомендацій із забезпечення гендерної рівності в Україні у межах економічного, соціального та інституційного аспектів. Основні результати дослідження є такими.

1. «Гендер» означає стать із заданими характеристиками особистісної та групової поведінки і визначає правову, соціальну й економічну позицію в суспільстві. Водночас гендерну політику потрібно розуміти як послідовну систему заходів, що враховує інтереси, потреби чоловіків і жінок в усіх сферах життя, які законодавчо закріплені і мають бути реально забезпечені з метою досягнення гендерної рівності. Гендерна політика в контексті подолання нерівності має розглядатися в межах економічного, соціального та інституційного аспектів.

2. Виявлено, що не всі випадки нерівномірного представництва жінок і чоловіків у різних галузях слід відносити до гендерної сегрегації. Деяка їх частина може мати об'єктивний характер та пояснюватися міркуваннями суспільної ефективності праці. Усі причини гендерної сегрегації доцільно поділяти на об'єктивні та суб'єктивні. Поряд із тим необхідно вирізняти ще один вид дискримінації – інституціональну, яка штучно створюється державою.

3. Виявлено зниження рівня економічної активності населення та рівня безробіття у 2000–2016 рр. Встановлено, що протягом зазначеного періоду рівень економічної активності знаходився в межах 55–60%, що є нижчим за європейський; половина загальної кількості працюючих на вітчизняних підприємствах – люди віком понад 50 років. Середньооблікова кількість штатних працівників за статевою ознакою у 2016 р. розподілялася майже порівну. Проте за сферами прикладання праці існують суттєві відмінності. Середня заробітна плата жінок у 2016 р. становила лише 74,65% від середньої заробітної плати чоловіків

4. Групування регіонів України за станом економічної активності та гендерної нерівності на ринку праці необхідно здійснювати за удосконаленим методичним підходом за наступними критеріями: рівень зайнятості та рівень безробіття населення, індекс дисиміляції за показником економічної активності. Це дозволило на основі кластерного аналізу виділити області з напруженою ситуацією, зі стабільною ситуацією та з гендерно-напруженою ситуацією

5. Основними регуляторами державної політики щодо забезпечення гендерної рівності в українському суспільстві є інструменти прямого впливу: паритетний парламент, гендерне квотування, створення цільових фондів для допомоги майбутнім жінкам-кандидатам і непрямого впливу: підтримка жінок і чоловіків з питань гендерної дискримінації, кампанії по підвищенню суспільної свідомості в досягненні гендерного паритету, психологічні тренінги (соціальний аспект) та ведення гендерної статистики, кредитування жіночого підприємництва, системи «часового кредиту», відпустки чоловікам по нагляду за дитиною (економічний аспект).

6. Забезпечення оптимальних гендерних пропорцій у співвідношенні трудових ресурсів на ринку праці України має ґрунтуватися на запропонованому гендерно-диференційованому підході та залежати від ефективності роботи чоловіків і жінок. Відмінністю такого підходу є принципово інша цільова орієнтація планування розвитку трудового потенціалу, яка полягає в досягненні максимального економічного ефекту за рахунок раціонального використання резерву трудового потенціалу з позиції гендерних особливостей. Практична реалізація розроблених пропозицій дозволяє удосконалити структурний розподіл трудових ресурсів по галузям національного господарства та в кінцевому підсумку сприятиме зростанню ВВП щонайменше на 11%.

7. Методичний підхід до прогнозування та регулювання рівня гендерної нерівності (на основі індексу гендерного розриву) має ґрунтуватися на комплексі взаємозв'язків (які запропоновано на основі імітаційного моделювання) між наступними індикаторами: «Представництво», «Економічна активність», «Освіта», «Репродуктивне здоров'я». Використання кібернетичного методу,

який накопичує відхилення в певному фонді, дозволить забезпечити пришвидшене реагування, що особливо виявляє свою ефективність у разі раптової зміни ситуації.

8. Функція корисності домогосподарств має включати не лише робочий (доходи) та вільний час, але і час на домашню працю, який становить самостійну цінність. Така оптимізація дозволяє раціонально розподілити загальний фонд часу, а також сприятиме подоланню негативного впливу сформованих у суспільстві стереотипів на виконання гендерних ролей у сфері зайнятості й ефективному вирішенні питання подвійного навантаження та неврахованої праці жінок.

9. Соціально-економічні та інституційні напрями забезпечення гендерного паритету в Україні передбачають: створення Комісії з гендерної політики, формування громадської свідомості щодо необхідності дотримання гендерних прав, упорядкування системи оплати в бюджетних сферах, впровадження гендерних підходів до роботи державних центрів зайнятості, розробку кваліфікаційних програм з урахуванням гендерних особливостей.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Табанова А. І. Гендерна рівність в Україні: проблеми та шляхи удосконалення / А. І. Табанова, В. Г. Никифорова, // Вісник соціально-економічних досліджень. – Одеса : Одеський нац. екон. ун-т, 2014. – Випуск 53. – С. 218–226 (0,92 д.а., особистий внесок здобувача 0,70 д.а.: проаналізовано показники гендерної нерівності в Україні та визначено низку відповідних заходів щодо досягнення гендерної рівності в Україні).

2. Табанова А. І. Оптимізація трьохфакторної функції корисності домогосподарств з урахуванням гендерного аспекту / А. І. Табанова // «Інфраструктура ринку». – 2017. – Вип. 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.market-infr.od.ua/journals/2017/3_2017_ukr/30.pdf (0,32 д.а.)

3. Табанова А. І. Економічні інструменти регулювання гендерного паритету України / А. І. Табанова, Л. В. Беляєв, В. М. Беспалов // Науковий вісник Одеського національного економічного університету. – 2017. – Вип. 6. – С. 56–70 (0,89 д.а., особистий внесок здобувача: удосконалено методичний підхід до визначення рівня гендерної нерівності на основі індексу гендерного розриву та запропоновано засади її регулювання).

Статті в іноземних та фахових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз:

4. Табанова А. І. Міжнародний досвід як методологічна основа досягнення гендерного паритету в Україні / А. І. Табанова // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал. – Острог : Вид-во НУ«ОА». – 2017. – № 6(34). – С. 20–24 (0,56 д.а.).

5. Табанова А. І. Аналіз гендерної рівності та рекомендації щодо її забезпечення на ринку праці України та Одеської області / А. І. Табанова // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць; за ред.

М. І. Зверякова (гол. ред.) та ін. (ISSN 2313-4569). – Одеса : Одеський національний економічний університет. – 2017. – № 2–3 (63–64). – С. 92–103 (0,97 д.а.).

6. Табанова А. І. Теоретичні засади визначення поняття гендерної політики / А. І. Табанова // Науковий вісник Ужгородського університету Серія «Економіка»: науковий журнал. – 2017. – № 50. – С. 101–106 (0,73 д.а.).

Тези доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій:

7. Табанова А. І. Гендерна ситуація України: аналіз та резерви її удосконалення / А. І. Табанова // Актуальні проблеми і перспективи розвитку економіки України: матеріали доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (Ужгород, 7 берез. 2014 р.). – Херсон: «Гельветика», 2014. – С. 182–185 (0,18 д.а.)

8. Табанова А. И. Социально-экономические предпосылки гендерного неравенства / А. И. Табанова // Економічні та соціальні інновації як фактор розвитку економіки: збірник матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 4–5 квіт. 2014 р.). – К. : ГО «Київський економічний науковий центр», 2014. – Ч. 3 – С. 52–55 (0,27 д.а.)

9. Tabanova A. Gender segregation and gender stereotypes in the labor market of Ukraine / А. І. Табанова // Фінансово-економічна безпека держави в умовах інтеграційних процесів : збірник тез наукових робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 25-26 квіт. 2014 р.). – Л.: Поліграфічний центр Львівської економічної фундації, 2014. – С.46–50 (0,24 д.а.)

10. Табанова А. І. Гендерні стереотипи та їх вплив на трудову діяльність / А. І. Табанова // Соціально-економічні підсумки 2014 року: реалії та перспективи: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 26-27 груд. 2014 р.). – Л. : Поліграфічний центр Львівської економічної фундації, 2014. – С. 90–93 (0,18 д.а.)

11. Табанова А. І. Гендерно-рольові конфлікти / А. І. Табанова // Управління економічними процесами у світовій і національній економіці : збірник тез наукових робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 23-24 січ. 2015 р.). – К. : «Нова економіка», 2015. – С. 87–90 (0,19 д.а.)

12. Табанова А. І. Гендерна соціалізація / А. І. Табанова // Розвиток нової економічної системи на світовому, державному та регіональному рівнях : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 30–31 січ. 2015 р.). – Л. : Поліграфічний центр Львівської економічної фундації, 2015. – С. 56–59 (0,17 д.а.)

13. Табанова А. І. Оновлення міждисциплінарних підходів до гендерної термінології / А. І. Табанова, В. Г. Никифорова // Actual problems of modern economy development: collection of scientific articles (Melbourne, Australia, 21 берез. 2015 р.). – Melbourne: Thorpe Bowker, 2015. – С. 176–180 (0,32 д.а., особистий внесок здобувача – 0,17 д.а.: запропоновано власне визначення поняття «гендер»).

14. Табанова А. І. Гендер: підходи та недоліки його визначення / А. І. Табанова // Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах

глобалізації: матеріали V Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції (Переяслав-Хмельницький, 10–11 лип. 2015 р.). – С. 34–38 (0,25 д.а.)

15. Табанова А. І. Неврахована праця жінок / А. І. Табанова // Наукові економічні дослідження: теорії та пропозиції: збірник матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., (Запоріжжя, 11–12 берез. 2016 р.). – Запоріжжя: ГО «СІЕУ», 2016. – С. 35–39 (0,17 д.а.)

16. Табанова А. І. Аналіз участі жінок в інституціональному житті України та Одеської області (на основі показника розширення можливостей жінок) / А. І. Табанова // Економічні проблеми сучасності та стратегії інноваційного розвитку економіки: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 18–19 берез. 2016 р.). – Л. : ЛЕФ, 2016. – С. 34–38 (0,26 д.а.)

17. Табанова А. І. Гендерна сегрегація в сфері освіти на прикладі Одеського національного економічного університету / А. І. Табанова // Фінанси, бухгалтерський облік та підприємництво: національні особливості та світові тенденції: збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 18–19 берез. 2016 р.). – К. : ФОП Головка О. А., 2016. – С. 54–59 (0,19 д.а.)

18. Табанова А. І. Шляхи вирішення проблем гендерного дисбалансу: європейський досвід / А. І. Табанова // Сучасна економіка: стан та перспективи подальшого співробітництва з країнами ЄС: матеріали доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 3 лют. 2017 р.). – Херсон: «Гельветика», 2017. – С. 75–79 (0,21 д.а.)

19. Табанова А. І. Модель регулювання гендерної рівності в Україні / А. І. Табанова, Л. В. Беляєв, В. М. Беспалов // Соціально-економічний розвиток регіонів в умовах децентралізації влади: цілі, механізми, інструменти: матеріали щорічної наук.-практ. конф. (Одеса, 26 трав. 2017 р.). – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2017. – С. 8–11 (0,22 д.а.)

20. Табанова А. І. Гендерні диспропорції заробітної плати Одеського регіону / А. І. Табанова // Innovative economy: processes, strategies, technologies : (Кельце, 27 січ. 2017р.). – Riga: Baltija Publishing, 2017. – С. 92–96 (0,15 д.а.)

21. Табанова А. І. Кластерний аналіз ринку праці регіонів України за критеріями економічної активності населення / А. І. Табанова // Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку: матеріали ХХІХ Всеукр. наук.-практ. інтернет-конференції (Переяслав-Хмельницький, 26 січ. 2017 р.). – м. Переяслав-Хмельницький, 2017. – Вип. 29. – С. 59–67 (0,49 д.а.)

22. Табанова А. І. Гендерні стереотипи в галузі інформаційних технологій в Україні / А. І. Табанова // Ефективність політики економічного зростання: теорія, методологія та практика: збірник тез наукових робіт учасників Наук.-практ. конф. (Львів, 27–28 січ. 2017 р.). – Л. : Поліграфічний центр Львівської економічної фундації, 2017. – С. 89–93 (0,15 д.а.)

Розділи в колективних монографіях:

23. Табанова А. І. Гендерний аспект формування заробітної плати в регіоні / А. І. Табанова // Економіко-інституціональні умови формування доходів населення: регіональний аспект: монографія / Никифорова В. Г. [та ін.]; за ред. Ю. М. Кулікова. – Одеса: Атлант, 2016 р. – 145 с. – С. 63–73 (6,9 д.а., особистий

внесок - 0,49 д.а.: досліджено основні тенденції оплати праці в Україні та Одеській області в гендерному розрізі, виявлено гендерні диспропорції в рівнях оплати праці).

24. Табанова А. І. Правові та соціально - економічні аспекти регулювання трудових відносин: гендерний аспект / А. І. Табанова, В. Г. Никифоренко // Economic, social and law aspects of regulate labor relations: Collective monograph / Баахновська І. П. [та ін.]; за ред. Дробязко С. І. – Melbourne: Thorpe Bowker, 2016. – 63 с. – С. 17–39 (2,90 д.а., особистий внесок – 0,65 д.а.: досліджено гендерні аспекти регулювання соціально–трудова відносин в Україні).

Інші публікації:

25. Табанова А. І. Оптимальний розподіл трудових ресурсів: гендерний аспект/ А. І. Табанова, В. Г. Никифоренко, А. М. Холоденко // Економіка і фінанси: наук. журнал. – 2017. – Вип. 6. – С. 56–67 (0,60 д.а., особистий внесок здобувача 0,35 д.а: запропоновано механізм розрахунку оптимального розподілу ресурсів на ринку праці України).

АНОТАЦІЯ

Табанова А. І. Соціально-економічні та інституційні аспекти гендерної політики в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика. – Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України, Київ, 2018.

У дисертації розглянуто теоретико-методологічні засади соціально-економічного та інституційного аспектів гендерних досліджень, досліджено категоріальний апарат гендерної проблематики. Здійснено аналіз гендерних диспропорцій на ринку праці, в доступі до економічних ресурсів, у сфері освіти та в інституційній сфері, а також здійснено кластерний аналіз регіонів країни з урахуванням гендерного аспекту. Визначено основні пріоритети державної політики щодо забезпечення гендерної рівності в українському суспільстві та запропоновано рекомендації щодо шляхів їх реалізації. Відповідно до одержаних результатів, запропоновано пріоритети державної соціально-економічної політики, спрямованої на забезпечення гендерної рівності.

Ключові слова: гендер, гендерна політика, гендерна нерівність, професійна сегрегація, інституційна сфера, соціально-економічна сфера, оптимальний розподіл ресурсів.

АННОТАЦИЯ

Табанова А. И. Социально-экономические и институциональные аспекты гендерной политики в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.07 – демография, экономика труда, социальная экономика и политика. – Институт подготовки кадров государственной службы занятости Украины, Киев, 2018.

В диссертационной работе предложены теоретико-методологические основы социально-экономического и институционального аспектов гендерных исследований, изучен категориальный аппарат гендерной проблематики. Предложено и обосновано следующее определение понятия «гендер» – это социальный пол, представляющий собой заданные характеристики личностного и группового поведения, определяющий правовую, социальную и экономическую позицию в обществе. Предложено распределить причины гендерной сегрегации по отраслям и в пределах должностной иерархии на объективные и субъективные. Выявлено, что большинство исследователей ассоциируют гендерную политику с государственной деятельностью, объектом которой в основном выступают женщины. Предложено собственное определение понятия «гендерная политика» – это последовательная система мер, учитывающая интересы, потребности мужчин и женщин во всех сферах жизни, которые законодательно закреплены и должны быть реально обеспечены в целях достижения гендерного равенства.

Осуществлен анализ гендерных диспропорций на рынке труда, в доступе к экономическим ресурсам, в сфере образования и в институциональной сфере, а также кластерный анализ регионов страны с учетом гендерного аспекта. Усовершенствован методический подход к группировке регионов Украины, в котором, в отличие от существующих, предложено осуществить группировку по следующим критериям: уровень занятости и уровень безработицы населения, индекс диссимилиации по показателю экономической активности. По результатам кластерного анализа выделены области с напряженной ситуацией, со стабильной ситуацией и гендерно-напряженной ситуацией.

Определены основные приоритеты государственной политики по обеспечению гендерного равенства в украинском обществе и предложены рекомендации относительно путей их реализации. Разработан методический гендерно-дифференцированный подход к обеспечению оптимальных гендерных пропорций соотношения трудовых ресурсов на рынке труда Украины в зависимости от эффективности работы мужчин и женщин. Его отличием является принципиально другая целевая ориентация планирования развития трудового потенциала, которая заключается в достижении максимального экономического эффекта за счет рационального использования резерва трудового потенциала с позиции гендерных особенностей.

Предложен методический подход прогнозирования и регулирования уровня гендерного неравенства посредством определения взаимосвязей индикаторов с использованием кибернетического метода, который накапливает отклонения в определенном фонде, за счет чего реагирует быстрее и проявляет свою эффективность в случаях резкого изменения ситуации.

Проанализировано влияние сложившихся в обществе стереотипов на формирование гендерных ролей в сфере занятости и исследован вопрос двойной нагрузки и неучтенного труда женщин. На основе этого сформирована функция полезности домохозяйств, которая включает не только их рабочее время (доходы) и свободное время, но и время на домашние дела, которые составляют самостоятельную ценность.

Проанализирован существующий зарубежный опыт регулирования гендерных процессов и достижения гендерного паритета и предложены пути его эффективного использования с учетом особенностей в социально-экономической и институциональной сферах Украины.

Согласно полученным результатам сформулированы и обоснованы четкие приоритеты государственной социально-экономической политики, направленной на обеспечение гендерного равенства.

Ключевые слова: гендер, гендерная политика, гендерное неравенство, профессиональная сегрегация, институциональная сфера, социально-экономическая сфера, оптимальное распределение ресурсов.

SUMMARY

Tabanova A. I. Socio-economic and institutional components of gender policy in Ukraine. – The manuscript.

This thesis for the scientific degree of a candidate of science in Economics in specialty 08.00.07 – demography, labor economics, social economics and politics. – Ukrainian State Employment Service Training Institute, Kyiv, 2018.

The thesis is devoted to the development of theoretical and methodological principles of gender studies in social, economic and institutional aspects. The analysis of gender disparities existing in the labor market, access to economic resources, education and institutional sphere, as well as cluster analysis of the regions of the country, taking into account the gender aspect, were analyzed. The main priorities of the state policy on ensuring gender equality in Ukrainian society are determined and recommendations on ways of their implementation were developed. In accordance with the results, the precise priorities of the state social and economic policy aimed at ensuring gender equality are substantiated.

Key words: gender, gender policy, gender inequality, professional segregation, institutional sphere, socio-economic sphere, optimal allocation of resources.